

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

БЛУДОВА ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 373.3.015.31:7.011:[930.85(477)](043.5)

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ, 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Репко Інна Петрівна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
Миропольська Наталія Євгенівна,
Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, головний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти;

кандидат педагогічних наук,
Хом'як Ольга Анатоліївна,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», доцент кафедри початкової та дошкільної освіти.

Захист відбудеться «26» квітня 2018 року о 10-00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.051.06 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-А, Президія Національної академії педагогічних наук України, конференц-зала (1 поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Г (3 поверх).

Автореферат розіслано «24» березня 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

 О. Є. Крсек

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. Виховання Людини культурної у сучасному суспільстві викликана глобальними змінами у соціокультурному, політичному, економічному житті багатьох країн світу, пов'язаними, перш за все, з відчуженням людей від загальнолюдських ідеалів й орієнтирів. У цих умовах все більше зростають вимоги до духовного становлення та культурного самовизначення молодого покоління. Одним зі шляхів виховання цілісної, гармонійної особистості, здатної вільно орієнтуватися у світі цінностей, є формування у неї естетичної культури, що гармонізує й розвиває всі духовні здібності людини, необхідні для життєтворчості. Як зазначав Фрідріх Шиллер, «Щоб виховати людину, яка мислить і відчуває, її слід, перш за все, виховати естетично».

Людина, яка не здатна сприймати красу навколишнього світу, естетичні властивості предметів і явищ дійсності, є занадто збідненою у своїх власне людських домаганнях, адже краса виступає своєрідним регулятором людських взаємин: торкаючись краси, людина інтуїтивно тягнеться й до добра. Найтонші одухотворені людські переживання ґрунтуються на усвідомленні краси і відчутті унікальності кожної миті та явища людського буття. Можливість спілкування з Красою – одна з найбільш потаємних сторін людського життя (Г. Шевченко).

Значний потенціал для становлення й розвитку соціально зрілої, духовно багатой, високоморальної особистості міститься у вітчизняній *системі естетичного виховання*, подальший розвиток якої має стати одним із пріоритетів державної політики у сфері освіти, що знайшло відображення у таких державних документах: Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, серед основних напрямів національно-виховної діяльності з якої виокремлено естетичне виховання, спрямоване на розвиток естетичних потреб і почуттів, художніх здібностей і творчої діяльності; на формування у молоді естетичних поглядів, смаків, вироблення вмінь збільшувати культурно-мистецькі надбання народу, відчувати й відтворювати прекрасне у повсякденному житті.

У зв'язку з цим естетичне виховання, що забезпечує формування та розвиток естетичних почуттів, художніх уподобань і смаків, стає одним з першочергових завдань сучасної освіти. Ця проблема знайшла відображення у працях таких науковців як О. Буров, М. Верб, Б. Лихачов, В. Разумний, Ю. Шаров, О. Дивниненко, І. Долецька, С. Долуханов, А. Зись, І. Гончаров, Є. Квятковський, Д. Козлов, П. Мезенцев, М. Киященко, І. Лазарев, Н. Лейзеров, Л. Левчук, Н. Миропольська, В. Панченко, Г. Падалка, Ю. Пастухова, О. Рудницька, Л. Ритікова, Т. Танько, О. Хом'як, Г. Шевченко, а також зарубіжних авторів – Г. Айзенк, М. Бредслі, В. Кенник та ін.

Однією з провідних категорій естетичної культури є поняття «естетичний смак», що знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з усіма іншими – естетичним ідеалом, естетичним сприйняттям, естетичними потребами; він зумовлює ціннісне ставлення людини до світу, природи, мистецтва, формує установки, уміння естетичного вибору, визначає принцип діяльності та поведінки, що виражається у «красі людського вчинку».

Різні аспекти формування смаку розглядалися у дисертаційних роботах: історико-педагогічна генеза формування естетичних смаків учнівської молоді в процесі навчально-виховної діяльності (Н. Калашник); формування художньо-естетичних

смаків дітей дошкільного віку (Г. Лазаренко); молодших школярів (Т. Лісінська, І. Пацалюк, В. Зубань); старшокласників (С. Барило, Н. Зацепіна, О. Ігнатович, В. Стрілько, О. Маленицька, Ю. Мережко, І. Савчук); виховання естетичного смаку у студентів (В. Вертегел, Ю. Орел-Халік, Н. Калашник, Н. Попович); формування естетичних та художніх смаків у майбутніх учителів (О. Берестенко, Т. Бабенко, С. Гурув, Г. Падалка, О. Коробко, В. Радкіна, Л. Гончаренко, О. Хом'як); розвиток художньо-естетичних смаків у процесі знайомства з різними видами мистецтва (Л. Башманівська, Л. Калініна, Н. Мамчур, І. Савчук).

Одним з дієвих засобів естетичного виховання в цілому та художньо-естетичного смаку зокрема, є цінності культурно-історичної спадщини, що втілюють досвід, норми, здобутки різних поколінь, відтворюючи багатотисячлітню історію розвитку суспільства. Через мову, усну народну творчість, світогляд, звичаї, народне мистецтво культурно-історична спадщина акумулює у собі величезний історичний, духовний-естетичний досвід, що має надзвичайно важливе значення для розвитку художньо-естетичної культури, виховання почуттів, смаків, культури побуту, праці, людських взаємин (С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Г. Виноградов, В. Горбик, В. Жадько, Т. Катаргіна, М. Костриця, В. Обозний, В. Кузь, Ю. Опалько, Ю. Руденко).

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена суперечностями між:

- розумінням культурно-духовної ролі смаків в естетичному розвитку людини та недостатньою теоретичною розробленістю педагогічних основ виховання їх у молодшому шкільному віці;

- естетико-виховними можливостями культурно-історичної спадщини та відсутністю методики використання її духовних цінностей у практиці виховання художньо-естетичних смаків учнів початкових класів;

- необхідністю подальшого вдосконалення засобів виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку й недостатньою підготовленістю учителів початкової школи до системної реалізації цього завдання.

Зважаючи на соціальну та психолого-педагогічну значущість проблеми художньо-естетичного виховання молодших школярів в процесі освоєння цінностей та культурних надбань народу, недостатність її методичної розробки в теорії та практиці, ми визначили тему дисертаційної роботи **«Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини»**.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (протокол № 5 від 17.12.2014 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 27.01.2015 р.).

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні сутності художньо-естетичного смаку, розробці та експериментальній перевірці організаційно-методичної системи виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

Відповідно до мети, об'єкта, предмета були визначені такі завдання дослідження:

- на основі аналізу педагогічної теорії й практики вивчити ступінь розробленості проблеми виховання художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку;

- визначити сутність та структуру художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку;
- розкрити виховний потенціал регіональної культурно-історичної спадщини як засобу виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку;
- визначити критерії, показники та рівні сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини;
- створити модель організаційно-методичної системи виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку та експериментально перевірити її ефективність;
- обґрунтувати методику формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини та впровадити її в практику естетичного виховання початкової школи.

Об'єкт дослідження – процес виховання смаку дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – організаційно-методична система виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

Для досягнення поставленої мети та виконання завдань були використані такі методи дослідження:

- *теоретичні*: аналіз нормативно-правових документів в галузі освіти, наукової, навчально-методичної літератури для порівняння та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення поняттєвого апарату; синтез та узагальнення історичного матеріалу, його систематизація для теоретико-методологічного обґрунтування значущості культурно-історичної спадщини для формування художньо-естетичного смаку; систематизація та узагальнення перспективного педагогічного досвіду для проведення діагностики рівня сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку;
- *емпіричні*: педагогічний експеримент, педагогічне спостереження, анкетування, бесіди з дітьми молодшого шкільного віку, батьками, учителями початкової школи та керівниками гуртків, тестування, методи експертних оцінок для визначення змісту та виховного потенціалу регіональної культурно-історичної спадщини як засобу формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку;
- *статистичні*: методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу одержаних емпіричних даних.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що:

- *вперше розроблено* організаційно-методичну систему виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку та експериментально перевірено її ефективність, що складається з таких блоків: *цільового*, що представлений метою й завданнями; *теоретико-методологічного*, що містить у собі наукові підходи та принципи функціонування цілісної системи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку; *змістовно-технологічного*, складовими якого є зміст, форми, методи, засоби, педагогічні умови та етапи й *критеріально-результативного*, до складу якого увійшли компоненти, критерії, показники, рівні сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку та передбачуваний результат, який на основі інтеграції художньо-естетичних цінностей

у сферу діяльності молодших школярів дає можливість *самовизначитись у світі культури*;

➤ розроблено систему критеріїв та показників художньо-естетичного смаку *ціннісно-орієнтаційний* (емоційне оцінювання творів мистецтва, розвинені естетичні почуття), *пізнавальний* (естетичні знання, художньо-естетичний кругозір), *спонукальний* (інтерес до народного мистецтва, прагнення до художньо-естетичного саморозвитку); *креативний* (здатність до естетичного сприйняття, оцінки та реалізація в художньо-естетичній діяльності).

➤ *удосконалено* процес художньо-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку;

➤ *уточнено* сутність понять «художньо-естетичний смак», «цінності культурно-історичної спадщини» стосовно дітей молодшого шкільного віку;

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у запровадженні в освітній процес початкової школи методики формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку, що представлена авторською програмою художньо-естетичного виховання молодших школярів на основі цінностей регіональної культурно-історичної спадщини «Краса твоя – Харківщина»; школою педагогічного консалтингу «Творчий учитель – обдарований учень» для вчителів і керівників гуртків мистецтва та методичних рекомендацій для школи батьківства «Сходінки людської душі». Матеріали дослідження можуть бути використані у плануванні й організації освітнього процесу початкової школи, у родинному вихованні, у дозвілєвій сфері; у роботі етнокультурних центрів; у освітньому процесі сучасних вищих педагогічних навчальних закладів для підготовки майбутніх учителів початкової школи, у системі підвищення кваліфікації вчителів початкової школи.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Харківської гімназії № 12 Харківської міської ради Харківської області (довідка № 128/02-12 від 05.04.2017 р.), Балаклійської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 Харківської області (довідка № 95 від 14.03.2017 р.), Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 111 Харківської міської ради Харківської області (довідка № 102 від 18.01.2017 р.), Наталинського навчально-виховного комплексу (загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад) Красноградської районної державної адміністрації Харківської області (довідка № 02-57/86 від 16.03.2017 р.), Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 145 Харківської міської ради Харківської області (довідка № 100 від 20.03.2017 р.). Різними видами експериментальної роботи було охоплено 297 дітей молодшого шкільного віку, 55 учителів початкової школи, керівників гуртків та вчителів-предметників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження були оприлюднені у виступах на наукових конференціях різних рівнів:

- *міжнародних*: XII Міжнародна молодіжна науково-практична конференція «Актуальные вопросы развития экономики и профессионального образования в современном обществе» (г. Екатеринбург, Алматы, Харьков, Елабуга, 2015 г.); Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка і психологія : актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі» (м. Київ, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку освіти» (м. Київ, 2015 р.); XX Міжнародна науково-методична конференція «Управління якістю підготовки фахівців» (м. Одеса, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція

«Pedagogika. Problemy, osiągnięcia, innowacyjność, praktyki, teoria» (м. Лодзь, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Pedagogika. Realizacja badań i projektów» (м. Краків, 2015 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (м. Хмельницький, 2015 р.); I-а Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (м. Ченстохова – Ужгород – Дрогобич, 2015 р.); 12-а Міжнародна науково-практична конференція «Найновите научи постижения» (м. Софія, 2016 р.); III (LXVII) Міжнародна науково-практична конференція «Научная весна – 2016» (м. Київ, 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка і психологія: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування» (м. Миколаїв, 2016 р.);

- *усеукраїнських*: Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі» (м. Харків, 2015 р.); Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку» (м. Бердянськ, 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено в 22 одноосібних публікаціях, що відповідають змісту дисертації, із них – 8 статей – у провідних наукових фахових виданнях України з педагогічних наук, 1 стаття – у міжнародному періодичному виданні; 11 статей у збірниках матеріалів міжнародних конференцій, 2 – у збірниках матеріалів усеукраїнських конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (454 найменування, із них 8 – іноземною мовою), 13 додатків на 46 сторінках. Дисертація містить 20 таблиць та 19 рисунків. Загальний обсяг дисертації складає 288 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 195 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, окреслено комплекс методів наукового дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження, структуру й обсяг роботи, подано відомості про публікації автора.

У першому розділі «Теоретичні основи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини» здійснено теоретичний аналіз проблеми формування художньо-естетичного смаку; розкрито змістовна характеристика художньо-естетичного смаку та особливості його прояву у молодшому шкільному віці; визначено виховний потенціал регіональної культурно-історичної спадщини як ефективного засобу формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз філософської, мистецтвознавчої, культурологічної та педагогічної наукової літератури дозволяє констатувати складність, багатоаспектність та важливість проблеми виховання художньо-естетичного смаку, адже формування соціально цінної особистості – це, перш, за все збагачення та піднесення її духовних потреб, а соціальна природа смаку полягає в тому, що він віддзеркалює неповторні індивідуальні людські риси, притаманні певному часу та суспільству.

Аналіз широкого кола джерел показує, що теоретико-методологічні здобутки та наукова діяльність учених базувалась на ґрунті надбань філософської та психолого-педагогічної думки, що була спрямована на розробку теоретичних питань формування естетичного смаку, як неодмінного складника естетичної свідомості особистості, здатності людини розрізняти прекрасне й потворне, відчувати гармонію, розуміти та оцінювати естетичні властивості природи й творів мистецтва, була об'єктом уваги людства протягом тисячоліть.

Питання виникнення й розвитку поняття «смак» має давню традицію й знаходило відображення у філософських концепціях багатьох мислителів різних історичних епох і народів. Серед них провідне місце посідають роботи філософів Б. Гарсіан-і-Моралеса, Ф. Ларошфуко, Дж. Локка, А. Шефтсбері, Ш. Монтеск'є, Ф. Вольтера, Д. Юма, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Баттьо, К. Гельвеція, Й. Вінкельмана, І. Зульцера, Е. Бьорка, І. Канта, Й. Гердера, Г. Гегеля, Ф. Шеллінга, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, Г. Аллена,

Загальні позиції більшості дослідників (О. Буров, Д. Джола, А. Зись, І. Зязюн, М. Киященко, Л. Коган, М. Лейзеров, Л. Левчук, А. Лосєв, Н. Миропольська, Б. Неменський, Г. Падалка, В. Скатерщиков, О. Семашко, Г. Шевченко, В. Шестаков, А. Щербо) дають підстави стверджувати, що ціннісне ставлення людини до світу, природи, мистецтва визначається її *естетичною свідомістю*, що виявляється в *естетичних сприйняттях, переживаннях, почуттях, смаках, оцінках, судженнях* тощо. У цих діяльних формах естетичної активності суб'єкта знаходить своє специфічне відображення *прекрасне, потворне, комічне, трагічне* та інші прояви діяльності. Звідси, естетичний смак визначається як здатність емоційно сприймати, оцінювати естетичні явища, твори мистецтва, відрізняти прекрасне від потворного (Н. Волкова, Н. Мойсеюк, О. Ігнатович) Критерієм гарного або поганого смаку виступає відношення смакової оцінки до об'єктивної цінності, відповідність або невідповідність її з цією цінністю (Л. Столович). Естетичний смак проявляється в процесі *естетичного сприйняття й діяльності* (Л. Коган, В. Разумний, В. Скатерщиков). Окрім того естетичний смак поєднує в собі естетичний *ідеал та естетичне почуття*, що закріплюється в *естетичній потребі* – духовному прагненню людини до краси та гармонії (Ю Лукін, І. Маца). Впливаючи на формування естетичних смаків, естетична потреба проявляється у діяльності за законами краси й відображається в кінцевому акті процесу естетичного пізнання – естетичній оцінці (М. Лейзеров). *Естетична оцінка* відіграє роль внутрішньої шкали естетичного смаку, базується на основі визначених установок, норм, критеріїв світовідчуття, соціальної позиції в цілому і допомагаючи йому у визначенні ступеня естетичної цінності, міри вдосконалення явища, що оцінюється (Н. Крилова). Отже, естетичний смак як індивідуальна естетична здатність людини унікальна, оскільки визначається своєрідністю смаку й відображає ціннісні орієнтації людини. Ця естетична норма має скоріше емоційний, ніж раціональний прояв. Саме естетичні емоції, переживання й почуття несуть у собі потенційні можливості виховання смаку та забезпечують кожній людині досягнення її внутрішньої гармонії.

Поняття «художній смак» та «естетичний смак» співвідносяться як модифікація смаку. А. Ахметов, Є. Квятковський, Н. Калашник, О. Коробко, Л. Левчук, В. Скатерщиков визначали *художній смак* як вищу форму прояву естетичного смаку, що розвивається під час спілкування зі світом мистецтва й визначається *художньою освітою, знаннями з історії мистецтва*. Інші науковці (О. Буров, Л. Коган,

Т. Лісінська, Б. Ліхачев, В. Мазепа, В. Мозгот, Г. Падалка, Ю. Пітерін) прирівнюють ці дефініції й зазначають, що художньо-естетичний смак, як індивідуальна естетична здатність людини, об'єднує у собі дві оцінки твору мистецтва професійно-художню і чуттєву (естетичну), тому вимагає від цілеспрямованого розвитку не тільки естетичного судження й сприйняття, але і знайомства з грамотою мистецтва. Звідси, саме художньо-естетичний смак зумовлює ціннісне ставлення людини, формує установки, уміння естетичного вибору та інтерпретації, визначає принцип дії й поведінки, що «виражається у красі людського вчинку».

Отже, на основі аналізу поняття «естетичний смак», що знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з естетичним ідеалом, естетичним сприйняттям, естетичними потребами, естетичними оцінками, що розвиваються у процесі естетичної діяльності людини визначено поняття *художньо-естетичний смак як здатність людини на основі естетичного досвіду та художньо-естетичних знань емоційно оцінювати естетичні властивості навколишнього світу та мистецтва, відрізняючи прекрасне від потворного, що знаходить своє вираження в естетичних інтересах, потребах, здатності до цілісного сприйняття творів мистецтва та отримання естетичної насолоди від спілкування з прекрасним (ідеалом); прагненні виражати власні почуття та переживання від сприйнятих естетичних об'єктів у художньо-творчій діяльності.*

На підставі аналізу праць науковців і ключових понять дослідження визначено *структуру художньо-естетичного смаку* дітей молодшого шкільного віку, що містить такі *компоненти*: емоційно-емпатійний (естетичне сприйняття, естетичні почуття, естетичні переживання, естетична насолода); мотиваційний (естетичні інтереси та потреби особистості); когнітивний (естетичний досвід, інтелектуальний розвиток, погляди та уявлення); діяльнісно-творчий компонент (готовність до творчої діяльності, художньо-творчі уміння). Визначено, що всі компоненти художньо-естетичного смаку є взаємопов'язаними, взаємообумовленими та впливають один на одного.

Обґрунтовано особливості виховання художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку, особливостями яких є яскраво виражена емоційність сприймання навколишнього світу: природи, мистецтва. Так, науковці (М. Савчин, О. Опалюк) зазначають, що початкові класи – сенситивний період для виховання у дитини культури, розвитку почуття краси. Це період залучення дитини до пізнання навколишнього світу, період її початкової соціалізації. Саме в цьому віці активізується самостійність мислення, розвивається пізнавальний інтерес і допитливість дітей, інтенсивно формується сенсорна сфера особистості дитини, збагачується її чуттєвий досвід. Діти сприймають мистецтво у різних його проявах через емоції та почуття, адже чуттєва сфера є основою художнього сприймання. Сприймання мистецтва є складним багаторівневим процесом, що включає в себе відчуття, розуміння, переживання та оцінку творів мистецтва, тобто виступає синтезом безпосереднього чуттєвого сприймання й сприймання значень художньої форми шляхом осмислення її структур (О. Соколова).

У дослідженні художньо-естетичне виховання молодших школярів представляє *цілісний педагогічний процес полісуб'єктної взаємодії педагогів і вихованців, заснований на спеціально організованій діяльності, спрямованій на інтеріоризацію естетичних цінностей з метою набуття дитиною художньо-естетичного досвіду.*

Визначено, що одним із дієвих засобів виховання художньо-естетичного смаку

в молодших школярів, є цінності культурної спадщини певного регіону, що акумулюють у собі величезний історичний, духовний, естетичний досвід і мають надзвичайно важливе значення для розвитку художньо-естетичної культури, виховання почуттів, формування художньо-естетичного смаку, культури побуту, праці, людських взаємин. Тому цінності, закладені в ній, є унікальним, перевіреним віковою мудрістю народу засобом виховання й важливим фактором формування особистості.

Регіональну культурно-історичну спадщину визначено як сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів матеріальних та духовних надбань певного регіону, відтворюють багатовікову історію розвитку суспільства, включаючи досвід, норми, цінності різних поколінь: мову, світогляд, науку, освіту, фольклор, обряди, звичаї, різні види та жанри народного мистецтва, художні промисли, що відображає рівень розвитку цієї спільноти й передається від покоління до покоління. До її складу входять матеріальні (історія, археологія, архітектура, містобудування, ландшафтні природні території) та духовні (мова, звичаї й обряди, фольклор, різноманітні види мистецтв (література, декоративно-прикладне мистецтво, музика) цінності.

Виховний потенціал культурно-історичної спадщини, її роль у духовному розвитку дітей та молоді стало предметом дослідження істориків, етнографів, педагогів, мистецтвознавців.

Народне мистецтво як засіб виховання моральності, людяності, національної самосвідомості, досліджували Є. Антонович, А. Бойко, В. Титаренко, Л. Ентіс, Н. Кузан, В. Мусієнко, О. Опалюк. Музичний фольклор із метою використання його у своєму творчому доробку збирали композитори та діячі музичної культури Г. Верьовка, Ф. Колесса, М. Лисенко П. Майборода, Д. Ревуцький, Г. Хоткевич та інші.

Визначено, що духовні цінності регіональної культурно-історичної спадщини є ефективним засобом формування художньо-естетичного смаку, розвитку історичної свідомості, що здатні стимулювати дитину до її збереження, відновлення та примноження. Складовою культурно-історичної спадщини країни є культурне надбання Харківщини. У дослідженні вивчалась історія регіону, особливості краси природи Харківщини та її найвідоміші природні пам'ятки, а також особливості декоративно-прикладного мистецтва (писанкарство, вишивка, гончарство, декоративний розпис, народне малярство, ткацтво, килимарство, художня обробка дерева і металу), поетичної та прозової творчості, традицій, звичаїв, обрядів, народного мистецтва, скарбів пісенного, танцювального мистецтв.

У другому розділі «Організаційно-методична система формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини» розкрита організація експериментальної роботи, на основі виокремлених критеріїв, показників і рівнів сформованості, визначено стан сформованості художньо-естетичного смаку в практиці естетичного виховання у початковій школі, теоретично обґрунтовано та спроектовано модель організаційно-методичної системи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної; впроваджено авторську методику та здійснено аналіз результатів експериментальної роботи.

Дослідження здійснювалося за такими етапами: констатувальний, формувальний та контрольний.

На етапі констатувального експерименту було з'ясовано загальний стан художньо-естетичного виховання дітей у початковій школі та визначено готовність учителів та батьків до участі в експерименті. Аналіз відповідей учителів та керівників гуртків дозволив визначити такі труднощі, що перешкоджають успішному формуванню художньо-естетичного смаку вихованців: низька масова культура, що оточує дитину у суспільстві, безсистемність сучасного естетичного виховання, відсутність раннього занурення в естетичне середовище в сім'ї; порушення наступності естетичного розвитку у дошкільній та шкільній художній освіті; невизначеність критеріїв сформованості художньо-естетичного смаку та переважання гедоністичної функції естетичного виховання над іншими в процесі освоєння мистецтва.

Критеріями ефективності формування художньо-естетичних смаків у дітей молодшого шкільного віку були визначені: *ціннісно-орієнтаційний* (емоційне оцінювання творів мистецтва, розвинені естетичні почуття), *пізнавальний* (естетичні знання, художньо-естетичний кругозір), *спонукальний* (інтерес до народного мистецтва, прагнення до художньо-естетичного саморозвитку); *креативний* (здатність до естетичного сприйняття, оцінки та реалізація в художньо-естетичній діяльності). Завдяки розробленій діагностиці (програма педагогічного спостереження, інтерв'ю, бесіди, графічний тест П. Торенса, методики для визначення кожного з компонентів естетичного смаку: «Мій настрій у кольорі», «Емоційне занурення», «Встанови відповідність», «Казкова країна») були визначені рівні сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку (середній, низький, високий) із подальшим аналізом та узагальненням отриманих даних.

Аналіз сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку за результатами констатувального етапу експерименту дозволяє свідчити про її загальний середній рівень: низький рівень продемонстрували 73,4 % дітей експериментальної групи та 75,5 % контрольної. Середній рівень притаманний 20,8 % дітей експериментальної групи та 18,5 % контрольної групи. Відповідно високий рівень показали 5,8 % дітей експериментальної групи і 6 % – контрольної. Результати констатувального етапу дали підстави вважати стан досліджуваної проблеми виховання художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку та рівні сформованості усіх її компонентів як таких, що потребують корегування та вдосконалення.

Формувальний етап експерименту передбачав експериментальну перевірку теоретичної моделі організаційно-методичної системи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку з подальшою реалізацією її в освітньому процесі початкової школи на основі авторської методики художньо-естетичного виховання дітей засобами регіональної культурно-історичної спадщини, що складалася з наступних блоків: *цільового*, представленого метою й завданнями; *теоретико-методологічного*, що розкривав наукові підходи та принципи функціонування цілісної системи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку; *змістовно-технологічного*, складовими якого є зміст, форми, методи, засоби, педагогічні умови та етапи дослідження й *критеріально-результативного*, до складу якого увійшли компоненти, критерії, показники, рівні сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку та передбачуваний результат (рисунок 1)

Рис. 1. Модель організаційно-педагогічної системи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини

Спираючись на результати аналізу стану сформованості компонентів художньо-естетичного смаку, розроблено *авторську методичку художньо-естетичного* виховання відповідно до вимог педагогічного експерименту, яка на основі інтеграції художньо-естетичних цінностей у сферу діяльності молодших школярів, розвиває в дитині природні сутнісні сили, що забезпечують активність естетичного сприйняття, творчої уяви, емоційного переживання, формування художньо-естетичних смаків, потреб дітей та реалізації їх у художньо-естетичній діяльності, що дає можливість самовизначитись у світі культури.

Упровадження в освітній процес методики формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку проводилася за такими напрямками:

- підготовки учителів початкових класів, керівників гуртків та батьків до формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. Для цього була розроблена та реалізована програма педагогічного консалтингу *«Творчий вчитель – обдарований учень» та студія Школа Батьківства «Сходинки людської душі»*, яка здійснювалася у роботі методичних об'єднань учителів, завучів, керівників гуртків, батьків і передбачала оволодіння учителями, керівниками гуртків методикою формування художньо-естетичного смаку засобами регіональної культурно-історичної спадщини через ознайомлення їх із різноманітними діагностичними, розвивальними та корекційними методиками, з технологіями здійснення художньо-естетичного виховання з упровадженням надбань регіональної культурно-історичної спадщини.

- насичення змісту освітнього процесу початкової школи найкращими зразками художньої культури регіональної культурно-історичної спадщини у процесі виховної роботи: запровадження програми художньо-естетичного розвитку на зразках художньої творчості для учнів початкової школи *«Краса твоя – Харківщина»*;

- створення умов для активізації позакласної самостійної роботи учнів у процесі осягнення кращих надбань художньої творчості, набуття ними власного досвіду створення художнього образу в художньо-естетичній діяльності.

Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини відбувалося відповідно до розроблених етапів моделі: *діагностико-мотиваційний, змістово-діяльнісний, рефлексивно-корегувальний*.

Метою *діагностико-мотиваційного етапу* було формування в учнів експериментальних груп усвідомлення значущості художньо-естетичного смаку, позитивного ставлення й стійкого інтересу до регіональної культурно-історичної спадщини, історії та народного мистецтва регіону. Організація роботи була спрямована на мотивацію учнів початкової школи до оволодіння знаннями з історії свого регіону, культури, традицій, звичаїв, обрядів, інформувати про життя та творчість видатних діячів регіону (науковців, архітекторів, письменників, художників, композиторів, діячів мистецтва), спонукати до пізнання багатства рідної мови; ознайомити дітей із теоретичними основами, головними поняттями, що пов'язані з художньо-естетичним смаком, регіональною культурно-історичною спадщиною, народним мистецтвом, вивчати суть понять: «художньо-естетичний смак», «регіональна культурно-історична спадщина», основи формування художньо-естетичного смаку, його ознаки, вплив надбань регіональної культурно-історичної спадщини на формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку.

Змістово-діяльнісний етап передбачав реалізацію програми художньо-естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку «Краса твоя – Харківщина», що була включена до навчального плану початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів. Мета та завдання програми художньо-естетичного виховання «Краса твоя – Харківщина»: ознайомити учнів початкової школи з надбаннями культурно-історичною спадщини регіону, сформувати художньо-естетичний смак молодших школярів на кращих зразках творів мистецтв; виховувати особистісну відповідальність кожного учня за збереження, відновлення та примноження культурно-історичної спадщини регіону. *Програма* художньо-естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку «Краса твоя – Харківщина», складалася з *тематичних блоків*: «Слобожанські мотиви», «Від народу набираємося сили», «Райдуга природи», «Застигла музика міста (архітектура)», «Ярмарок літературних див», «Музика стука у наші серця», «Галерея магічних фарб», «Побачити прекрасне – створити дивовижне», які включають в себе різні теми занять. Зміст занять надав дітям можливість відчути світ краси в цілому, дозволив розвивати їх творчі здібності, дати оцінку предметам і явищам довкілля.

Упровадження засобів регіональної культурно-історичної спадщини в освітній процес відбувалося під час використання традиційних форм і методів навчання (бесіди, ігри тощо), так і активних (тематичні концерти, творчі вечори урок-інсценізація, урок-драматизація, урок-конкурс, урок-гра, урок-фантазія, урок-вистава, урок-вернісаж, урок-подорож тощо). Першочергова увага приділялась збагаченню народознавчим змістом таких навчальних предметів, як «Українська мова», «Літературне читання», «Природознавство», «Трудове навчання», «Образотворче мистецтво», «Музичне мистецтво», «Я у світі» тощо, а також упровадженню кращих зразків регіональної культурно-історичної спадщини в освітній процес, створенню умов для впливу цих надбань на громадське життя й побут учнів.

Позакласна виховна робота передбачала такі форми як: екскурсії, предметні тижні, гуртки, проведення традиційних календарно-обрядових свят, літературно-музичних композицій, ігор і заходів, етнографічні розвідки, виставки творчих робіт учнів, відвідування театрів, музеїв, виставок, концертних залів, історичних пам'яток та інших закладів культури та мистецтва, організація зустрічей з видатними діячами культури й мистецтва Харківщини. Ефективними у формуванні художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку виявилися *бесіди* «Хай в серці кожної дитини живе любов до України», «Українські вишиванки – наче райдуги світанки», «І все-таки: в началі було слово»; вікторини «Традиції та звичаї мого народу», «Царство природи», «Козацька держава – наша гордість і слава», «Народ вчить як на світі жить»; розробка міні-проектів «Харківщина моя – краплиночка на карті» (улюблені місця відпочинку на природі, у селі); «Квітне барвами природи одяг рідного народу», «Славетні харків'яни»; круглі столи «Держава і громадяни», «Пам'ятати – означає шанувати та берегти»; *усні журнали* «Українські народні ремесла», «Краща мова єднання – це українська», «Героїчна Харківщина: від минулого до сьогодення»; *фольклорні свята та ярмарки* «Гайда всі гуртом ярмаркувати – перли мудрості збирати», «Вечорниці», «Фольклорний ярмарок»; *конкурси творчих робіт* «Вишиванка цвіте над Харківщиною», «Намалюю тебе, моя рідна земле»; *майстер-класи з вишивки, бісероплетіння, виготовлення ляльки-мотанки, розучування народного танцю тощо.*

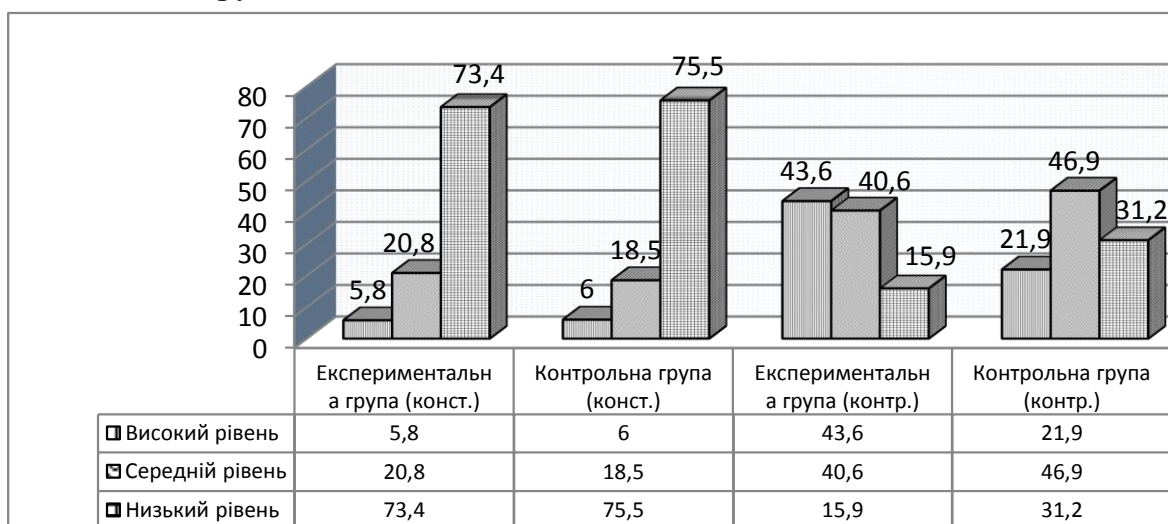
Упроваджені форми та методи виховної роботи сприяли культурно-духовному розвитку та набуттю молодшими школярами естетичних цінностей, що дозволило

значно підвищити рівень вихованості та сформованості художньо-естетичного смаку.

Під час *рефлексивно-корективного* етапу використовувалися форми й методи, що спонукали учнів до самоаналізу, самооцінки й сформованості в них художньо-естетичного смаку. Він передбачав перевірку ефективності запровадження теоретичної моделі формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини й підбивалися підсумки, аналізувалися та інтерпретувалися результати експерименту. На цьому етапі відбулося оцінювання ефективності запровадження теоретичної моделі формування художньо-естетичного смаку та авторської методики художньо-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

На контрольному етапі експериментальної роботи здійснено повторне вимірювання тих показників, що й під час вихідної експрес-діагностики, здійснено порівняльний аналіз змін та інтерпретація результатів дослідження.

Згідно з отриманими даними: показники після контрольного етапу дослідження відрізняються між собою; в експериментальних групах значно збільшилась кількість учнів із високим (з 5,8 % до 40,6 %) і середнім рівнем (з 20,8 % до 40,6 %) сформованості художньо-естетичного смаку та суттєво зменшилася із низьким (з 73,4 % до 15,9 %), у контрольній групі позитивна динаміка була менш вираженою, в порівнянні з показниками експериментальних груп.

На підставі результатів обчислень доведено, що різниця в експериментальних даних у контрольній та експериментальній групах зумовлена експериментальним фактором. Це доводить ефективність розробленої моделі організаційно-методичної системи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

У процесі контрольного етапу педагогічного експерименту зафіксовано істотне підвищення рівня сформованості художньо-естетичного смаку за усіма критеріями. Тому запровадження авторської методики формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини є доцільною.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та практично вирішено проблему формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку, що знайшло своє відображення в теоретико-методологічному

обґрунтуванні й експериментальній перевірці теоретичної моделі та методики виховання художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

1. Аналіз педагогічної теорії й практики дозволив вивчити ступінь розробленості проблеми виховання художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку свідчить про те, що актуальність проблеми виховання Людини культурної у сучасному суспільстві викликана глобальними змінами у соціокультурному, політичному, економічному житті багатьох країн світу, пов'язаними, перш за все з відчуженням людей від загальнолюдських ідеалів й орієнтирів.

2. Визначено сутність та структуру художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку як здатність людини на основі естетичного досвіду та художньо-естетичних знань емоційно оцінювати естетичні властивості навколишнього світу та мистецтва, відрізняючи прекрасне від потворного, що знаходить своє вираження в естетичних інтересах, потребах, здатності до цілісного сприйняття творів мистецтва та отримання естетичної насолоди від спілкування з прекрасним (ідеалом); прагнення виражати власні почуття та переживання від сприйнятих естетичних об'єктів у художньо-творчій діяльності. *Структуру* художньо-естетичного смаку складають *компоненти*: *емоційно-емпатійний*: естетичне сприйняття, естетичні почуття, естетичні переживання, естетична насолода; *мотиваційний*: естетичні інтереси та потреби особистості; *когнітивний*: естетичний досвід та уявлення; *діяльнісно-творчий*: готовність до творчої діяльності, художньо-творчі уміння.

Обґрунтовано особливості виховання художньо-естетичних смаків у дітей молодшого шкільного віку як сенситивного періоду залучення дитини до пізнання краси навколишнього світу та виховання емоційно-чутевої сфери; художньо-естетичне виховання молодших школярів визначено як цілісний педагогічний процес полісуб'єктної взаємодії педагогів і вихованців, заснований на спеціально організованій діяльності, спрямованій на інтеріоризацію естетичних цінностей з метою набуття дитиною художньо-естетичних цінностей.

3. Розкрито виховний потенціал регіональної культурно-історичної спадщини як одного з дієвих засобів виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку, що втілює досвід, норми, здобутки різних поколінь, відтворює багатотисячлітню історію розвитку суспільства. Зміст регіональної культурно-історичної спадщини складає мова, світогляд, народна творчість, обряди, звичаї, різні види та жанри народного мистецтва, монументальне мистецтво, природні об'єкти та об'єкти садово-паркового мистецтва, народні художні промисли і традиційні ремесла.

4. Визначено критерії, показники та рівні сформованості естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини та розроблено інструментарій діагностики сформованості цього феномену: *ціннісно-орієнтаційний* (емоційне оцінювання творів мистецтва, розвинені естетичні почуття), *пізнавальний* (естетичні знання, художньо-естетичний кругозір), *спонукальний* (інтерес до народного мистецтва, прагнення до художньо-естетичного саморозвитку); *креативний* (здатність до естетичного сприйняття та реалізація в художньо-естетичній діяльності).

5. Створено модель організаційно-методичної системи виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку та експериментально перевірено її ефективність, що складається з блоків: *цільового*, представленого метою та завданнями;

теоретико-методологічного, що містить у собі наукові підходи та принципи функціонування цілісної системи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку; *змістовно-технологічного*, складовими якого є зміст, форми, методи, засоби, педагогічні умови та етапи дослідження й критеріально-результативного, до складу якого увійшли компоненти, критерії, показники, рівні сформованості художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку та передбачуваний результат.

6. Обґрунтовано методику художньо-естетичного виховання дітей, що містила: підготовку учителів початкових класів, керівників гуртків та батьків до формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку (програма педагогічного консалтингу *«Творчий вчитель – обдарований учень»* та студія *Школа Батьківства «Сходинки людської душі»*), насичення змісту освітнього процесу початкової школи найкращими зразками художньої культури регіональної культурно-історичної спадщини у процесі виховної роботи (*«Краса твоя – Харківщина»*).

У процесі контрольного етапу педагогічного експерименту зафіксовано істотне підвищення рівня сформованості художньо-естетичного смаку за усіма критеріями. Тому запровадження авторської методики формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини є доцільною.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини. Подальшої розробки потребують особливості формування художньо-естетичного смаку у системі підвищення кваліфікації учителів початкової школи, керівників гуртків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких викладені основні результати роботи

1. Блудова Ю. О. Формування художньо-естетичного смаку в молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини. *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. праць / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2015. Вип. XXXVIII. С. 66–73.

2. Блудова Ю. О. Художньо-естетичне виховання як один з основних чинників гармонійного розвитку особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2015. Вип. 40 (93). С. 64–71.

3. Блудова Ю. О. Генезис педагогічних ідей формування поняття «естетичний смак» у філософській та психолого-педагогічній літературі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2015. Вип. 1. С. 37–43.

4. Блудова Ю. О. Шляхи і засоби формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки : зб. наук. праць. Луганськ, 2015. Вип. № 2 (291), квітень, ч. 1. С. 118125.

5. Блудова Ю. О. Сутність та основні категорії художньо-естетичного смаку. *Науковий вісник Миколаївського університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні

науки : зб. наук. праць / за ред. А. Л. Ситченка. Миколаїв, 2015. № 3 (50), вересень. С. 28–34.

6. Блудова Ю. О. Регіональна культурно-історична спадщина як засіб формування художньо-естетичного смаку молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Сер : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць / [редкол. : В. І. Шахов (голова) та ін.]. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 46. С. 31–35.

7. Блудова Ю. О. Технологія формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини. *Імідж сучасного педагога*. Полтава, 2017. № 1 (170). С. 45–48.

8. Блудова Ю.О. Нематеріальна культурно-історична спадщина регіону, як ефективний засіб формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журн. / гол. ред. А. А. Сбруева. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. № 2 (56). С. 115–123.

9. Блудова Ю. О. Природна культурно-історична спадщина як засіб формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)* : miesięcznik naukowy. Warszawa, Polska, 2016. № 1 (5). – Vol. 2. P. 8–12.

II. Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Блудова Ю. О. Становлення художньо-естетичного виховання у філософській та педагогічній літературі. *Актуальные вопросы развития экономики и профессионального образования в современном обществе* : матеріали XII Междунар. молодежної науч.-практ. конф. (гг. Екатеринбург, Алмати, Харків, Елабуга, 18 марта 2015 г.) : в 2-х т. Екатеринбург : РГППУ, 2015. Т. 2. С. 109–113.

11. Блудова Ю. О. Смак як естетична категорія. *Педагогіка і психологія : актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3–4 квітня 2015 р.) / ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології». Київ, 2015. Ч. II. С. 50–54.

12. Блудова Ю. О. Формування художньо-естетичного смаку майбутніх вчителів початкових класів у процесі фахової підготовки. *Проблеми та перспективи розвитку освіти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17–18 квітня 2015 р.). Херсон : Гельветика, 2015. С. 82–85.

13. Блудова Ю. О. Формування художньо-естетичного смаку у майбутніх вчителів початкової школи. *Управління якістю підготовки фахівців* : матеріали XX Міжнар. наук.-метод. конф. (м. Одеса, 23–24 квітня 2015 р.) / Одеська держ. акад. будівництва і архітектури. Одеса, 2015. Ч. 1. С. 18–19.

14. Блудова Ю. О. Естетичний смак як характеристика духовного розвитку особистості. *Pedagogika. Problemy, osiągnięcia, innowacyjność, praktyki, teoria* : zbirów raportów naukowych (Łódź, 29.04.2015–30.04.2015). Warszawa : Wydawca : Sp.z.o.o. «Diamond trading tour», 2015. S. 31–33.

15. Блудова Ю. О. Психолого-педагогічні особливості формування художньо-естетичного смаку молодших школярів. *Pedagogika. Realizacja badań i projektów* : zbirów raportów naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej (Kraków, 30.07.2015–31.07.2015). Warszawa : Wydawca : Sp.z.o.o. «Diamond trading tour», 2015. S. 28–31.

16. Блудова Ю. О. Етнохудожні цінності як засіб формування художньо-естетичних смаків дітей молодшого шкільного віку. *Сучасна педагогіка : теорія, методика, практика* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 16–17 жовтня 2015 р.). Херсон : Гельветика, 2015. С. 159–161.

17. Блудова Ю. О. Художньо-естетичний смак як невід’ємна складова художньо-естетичної культури особистості. *Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. присвячені 95-річчю Комуни. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради (м. Харків, 11 листопада 2015 р.). Харків : ФОП Шейніна О. В., 2015. С. 28–30.

18. Блудова Ю. О. Національні культурні надбання як один із чинників формування художньо-естетичного смаку. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті* : матеріали I-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ченстохова ; Ужгород ; Дрогобич 19–20 листопада 2015 р.) / ред.-упоряд. : І. Зимомря, В. Ільницький. Ченстохова ; Ужгород ; Дрогобич : Посвіт, 2015. С. 85–86.

19. Блудова Ю. О. Літературна культурно-історична спадщина регіону як засіб формування художньо-естетичного смаку молодших школярів. *Найновите науки постиження* : матеріали за 12-а Междунар. науч.-практ. конф. (г. Софія, 15-22 марта 2016 г.). Т. 4. : Педагогически науки. Софія : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2016. С. 55–57.

20. Блудова Ю. О. Історична спадщина регіону як засіб формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. *Научная весна – 2016* : матеріали III (LXVII) Междунар. науч.-практ. конф. по филос., филолог., юрид., пед., економ., психолог., социолог. и политич. наукам (г. Киев, 25 марта 2016 г.). – Горловка : ФЛП Пантюх Ю. Ф., 2016. С. 49–51.

21. Блудова Ю. О. Народне мистецтво регіону – ефективний засіб формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. *Педагогіка і психологія : сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 18–19 березня 2016 р.) / ГО «Інститут освітньої та молодіжної політики» ; Наук.-навч. центр прикл. інформатики НАН України. Миколаїв, 2016. С. 66–69.

22. Блудова Ю. О. Основні принципи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. *Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку* Всеукраїнська наук.-практ. інтернет-конференція : зб. тез (м. Бердянськ, 20–21 квітня 2017 р.). – Бердянськ : БДПУ, 2017. Ч. 2. С. 19–21.

АНОТАЦІЇ

Блудова Ю. О. Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Сєверодонецьк, 2018.

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та практично вирішено проблему формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку, що знайшло своє відображення в теоретико-методологічному обґрунтуванні та експериментальної перевірки теоретичної моделі та методики

виховання художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

Визначено сутність та структуру художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку як здатність людини на основі естетичного досвіду та художньо-естетичних знань емоційно оцінювати естетичні властивості навколишнього світу та мистецтва, відрізняючи прекрасне від потворного, що знаходить своє вираження в естетичних інтересах, потребах, здатності до цілісного сприйняття творів мистецтва та отримання естетичної насолоди від спілкування з прекрасним (ідеалом); прагненні виражати власні почуття та переживання від сприйнятих естетичних об'єктів у художньо-творчій діяльності.

Обґрунтовано особливості виховання художньо-естетичного смаків у дітей молодшого шкільного віку як сенситивного періоду залучення дитини до пізнання краси навколишнього світу для виховання емоційно-чуттєвої сфери; художньо-естетичне виховання молодших школярів представлено як цілісний педагогічний процес полісуб'єктної взаємодії педагогів і вихованців, заснований на спеціально організованій діяльності, спрямованій на інтеріоризацію естетичних цінностей з метою формування художньо-естетичної вихованості дитини.

Визначено критерії, показники та рівні сформованості естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини та розроблено інструментарій діагностики сформованості цього феномену: спонукальний, ціннісно-орієнтаційний, пізнавальний, креативний.

Розкрито виховний потенціал регіональної культурно-історичної спадщини як одного з дієвих засобів виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку, що втілює досвід, норми, здобутки різних поколінь, відтворюють багатівікову історію розвитку суспільства

Створено модель організаційно-методичної системи виховання художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку та експериментально перевірити її ефективність. Обґрунтовано методику художньо-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини та впроваджено її в практику естетичного виховання початкової школи, яка була спрямована: на підвищення художньо-естетичної культури учителів, керівників гуртків мистецтв; збагачення змісту навчально-виховного процесу початкової школи кращими зразками народного мистецтва; інтеграції естетичних знань у сферу позакласної діяльності молодших школярів, залучення учнів до активної самостійної художньої творчості, усвідомленого оцінювання творів народного мистецтва та набуття ними власного досвіду у створення художнього образу в художньо-естетичній діяльності.

Ключові слова: художньо-естетичний смак, регіон, культурно-історична спадщина, формування художньо-естетичного смаку, молодший шкільний вік, зміст, форми і методи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку.

Блудова Ю. А. Формирование художественно-эстетического вкуса детей младшего школьного возраста средствами регионального культурно-исторического наследия. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля, Северодонецк, 2018.

В диссертации представлены теоретическое обобщение и практическое решение проблемы художественно-эстетического воспитания детей младшего школьного возраста, что нашло свое отражение в теоретико-методологическом обосновании и экспериментальной проверке теоретической модели организационно-методической системы воспитания художественно-эстетического вкуса у детей младшего школьного возраста средствами регионального культурно-исторического наследия.

Определены сущность и структура художественно-эстетического вкуса детей младшего школьного возраста как способность человека на основе эстетического опыта и художественно-эстетических знаний эмоционально оценивать эстетические свойства окружающего мира и искусства, отличая прекрасное от безобразного, которая проявляется в эстетических интересах, потребностях, способностях к целостному восприятию произведений искусства и эстетическому наслаждению от общения с прекрасным (идеалом), в стремлении выражать собственные чувства и переживания от воспринятых эстетических объектов в художественно-творческой деятельности.

Обоснованы особенности воспитания художественно-эстетического вкуса у детей младшего школьного возраста, как сензитивного периода для привлечения ребенка к познанию красоты окружающего мира, воспитания его эмоционально-чувственной сферы; художественно-эстетическое воспитание младших школьников представлено как целостный педагогический процесс полисубъектного взаимодействия педагогов и воспитанников, основанный на специально организованной деятельности, направленной на интериоризацию эстетических ценностей с целью становления художественно-эстетической воспитанности ребенка.

Определены критерии, показатели и уровни сформированности эстетического вкуса детей младшего школьного возраста средствами региональной культурно-исторического наследия и разработан инструментарий диагностики сформированности этого феномена: мотивационный, ценностно-ориентационный, познавательный, креативный. Раскрыт воспитательный потенциал регионального культурно-исторического наследия как одного из действенных средств воспитания художественно-эстетического вкуса детей младшего школьного возраста, который содержит опыт, нормы, достижения разных поколений, воспроизводя многовековую историю развития общества.

Создана модель организационно-методической системы воспитания художественно-эстетического вкуса детей младшего школьного возраста и экспериментально проверена ее эффективность. Обоснована методика художественно-эстетического воспитания детей младшего школьного возраста средствами регионального культурно-исторического наследия и внедрена в практику эстетического воспитания начальной школы, которая была направлена: на повышение художественно-эстетической культуры учителей, руководителей кружков искусств; обогащение содержания учебно-воспитательного процесса начальной школы лучшими образцами народного искусства; интеграции эстетических знаний в сферу внеклассной деятельности младших школьников, привлечение учащихся к самостоятельному художественному творчеству, осознанной оценке произведений народного искусства на основе приобретения собственного опыта в создании художественного образа в художественно-эстетической деятельности.

Ключевые слова: художественно-эстетический вкус, регион, культурно-историческое наследие, формирование художественно-эстетического вкуса, младший школьный возраст, содержание, формы и методы формирования художественно-эстетического вкуса детей младшего школьного возраста.

Bludova Yu. A. Formation of artistic and aesthetic taste of primary school children means of regional cultural and historical heritage. – Manuscript.

Thesis for the Degree of Ph. D. in Pedagogical Sciences, in the speciality 13.00.07 «The theory and methodology of education» (011 are Educational, pedagogical sciences). – Volodymyr Dalh East Ukrainian National University, Severodonetsk, 2018.

The theoretical generalization and practical solution of the problem of artistic and aesthetic education of primary school children are presented in the thesis, it was reflected in the theoretical and methodological substantiation and experimental verification of the theoretical model of methodology of the artistic and aesthetic taste of primary school children by means of regional cultural and historical heritage.

The essence and structure of the artistic and aesthetic taste of primary school children is defined as a person's ability to emotionally assess the aesthetic properties of the surrounding world and art on the basis of aesthetic experience and artistic and aesthetic knowledge, distinguishing the beauty from the ugliness, which manifests itself in aesthetic interests, needs, abilities for holistic perception works of art and aesthetic pleasure from communicating with the beauty (ideal), in an effort to express one's own feelings and experience from the perceived aesthetic objects in the artistic and creative activities.

The features of the upbringing of artistic and aesthetic taste of primary school children are substantiated as a sensible period for attracting a child to the cognition of the beauty of the surrounding world, the education of his emotional and sensual sphere; the artistic and aesthetic education of primary school children is presented as an integral pedagogical process of polysubject interaction between teachers and pupils, based on a specially organized activity aimed at the interiorization of aesthetic values with the aim of forming the artistic and aesthetic education of a child.

The criteria, indicators and levels of development of the aesthetic taste of primary school children by means of regional cultural and historical heritage are determined, a tool for diagnostics the formation of this phenomenon is worked out: motivational, value-orientational, cognitive, creative. The educational potential of the regional cultural and historical heritage is revealed as one of the effective means of educating the artistic and aesthetic taste of primary school children, which contains experience, norms, achievements of different generations, reproducing the centuries-old history of the development of society.

A model of the organizational and methodological system for the education of the artistic and aesthetic taste of primary school children has been created and its effectiveness has been experimentally tested. The method of artistic and aesthetic education of primary school children by means of a regional cultural and historical heritage is substantiated and introduced into the practice of aesthetic education of the primary school, which was aimed at: increasing the artistic and aesthetic culture of teachers and leaders of art clubs; enriching the content of the teaching and upbringing process of primary school with the best examples of folk art; integration of aesthetic knowledge in the sphere of extra-curricular activities of primary school children, involving pupils in independent artistic creativity, conscious evaluation of works of folk art based on the acquisition of their own experience in creating an artistic image in artistic and aesthetic activity.

Key words: artistic and aesthetic taste, region, cultural and historical heritage, development of artistic and aesthetic taste, primary school children, content, forms and methods of development of primary school children.

Підписано до друку 19.03.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Друк ризографічний.
Умов.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим. Замов. № 0319/9-18.

Надруковано з готового оригінал-макета у друкарні ФОП В. В. Петров
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 2480000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 78-17-137.
e-mail:bookfabrik@mail.ua